

ԷԼ - 14927

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ՝
Շրջակա միջավայրի նախարար
Հակոբ Սիմիդյան

«14» 11 2023թ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ
ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ

ԲՓ № 02 02 - 23

Ձեռնարկողը՝

«Երկրափարածական տեխնոլոգիաների կենտրոն» ՍՊԸ
ք. Երևան, Արգիշտի 11/12

Գործունեությունը՝

«Վայոց ձորի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի 2023-2032թթ. կառավարման պլանի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվեքվություն
Վայոց ձորի մարզ

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության
փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն

Խաչիկ Մարտիրոսյան

Առդիր եզրակացությունը՝ 11 թերթ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՓ № **02 02 - 23**

«14» նոյեմբերի 2023թ.

**«Վայոց ձորի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի 2023-2032թթ. կառավարման
պլանի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ռազմավարական գնահատման
հաշվետվություն**

Ձեռնարկող՝

«Երկրատարածական տեխնոլոգիաների
կենտրոն» ՍՊԸ

Ներկայացված նյութեր՝

Հիմնադրույթային փաստաթուղթ

- ազդեցության ռազմավարական էկոլոգիական
գնահատման (ՌԷԳ) հաշվետվություն,
անտառկառավարման պլան,
գծագրական նյութեր

Ներածական մաս. Համաձայն շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվետվության (այսուհետ՝ Հաշվետվություն)՝ «Վայոց ձորի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի (այսուհետ՝ Անտառտնտեսություն) 2023-2032թթ. կառավարման պլանի մշակման համար հիմք են հանդիսացել շրջակա միջավայրի նախարարության՝ Անտառային կոմիտեի և «Երկրատարածական տեխնոլոգիաների կենտրոն» ՍՊԸ-ի միջև կնքված 03.02.2022թ. N ՇՄՆԱԿ-ԲՄԱՇՁԲ-22/03-4 պայմանագիրը, 2022թ. Անտառային կոմիտեի պատվերով՝ «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի Անտառտնտեսության անտառների և անտառային հողերի անտառաշինական նախագծերի (անտառկառավարման պլաններ) նախագծահետազոտական աշխատանքները, «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից 2023թ. մայիսի 12-ին տրված թիվ 29 տեխնիկական առաջադրանքը:

Անտառտնտեսության 2023-2032թթ. կառավարման պլանի նպատակն է 19531.2 հա ընդհանուր տարածքով Անտառտնտեսության կազմում ընդգրկված 5՝ Արենի, Եղեգիս, Արտավան, Հերիեր, Զերմուկ անտառափետությունների համար նախատեսել կայուն անտառտնտեսության վարում և կառավարում՝ առաջիկա 10 տարիների համար:

Համաձայն «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Անտառտնտեսության մասնաճյուղի կառավարման պլանը հանդիսանում է հիմնադրույթային փաստաթուղթ:

Նկարագրական մաս. «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի Անտառտնտեսությունը գտնվում է Վայոց ձորի մարզում՝ Արենի, Զերմուկ, Եղեգիս, Վայք և Եղեգնաձոր խոշորացված համայնքների վարչական սահմաններում: Անտառտնտեսության անտառերկար ձգվածությունը հյուսիսից դեպի հարավ 39 կմ է, իսկ արևմուտքից-արևելք 55 կմ:

Անտառտնտեսության ֆիզիկա-աշխարհագրական տարածքը գտնվում է Արփա գետի վերին և միջին հոսանքների ավազանները և Նախիջևան գետի վերին և միջին հոսանքների ավազանները:

վերին հոսանքի ավազանը: Անտառտնտեսության հատվածների ամենացածր կետը 1020 մ է, իսկ ամենաբարձրը՝ 2890 մ: Անտառտնտեսության հյուսիսային մասի՝ Վարդենիսի լեռնաշղթայի լանջերին զարգացած են սողանքափլվածքային երևույթները, հարավային լանջում առանձնանում է Սմբատասար հրաբխային կոնը (3025 մ): Արևմտյան հատվածում է գտնվում Վայքի կամ Հայոց ձորի լեռնաշղթան, իսկ արևելյան հատվածում՝ Սյունիքի բարձրավանդակը, որը բլրաթմբային սարահարթ է՝ միջին բարձրությունը 2800-3200 մ, առավելագույնը՝ 3616 մ (Դալի լեռ): Լեռնաշղթայի կենտրոնական մասով է անցնում Որոտան-Արփա-Սևան թունելը: Անտառները մարզի տարածքում տեղաբաշխված են անհավասարաչափ, արտահայտված բարձրունքային գոտիականությամբ, մեծ մասը գտնվում են վերին անտառային գոտում՝ ծովի մակերևույթից 1800 մ և ավելի բարձրությունների վրա: Ռելիեֆի կտրտվածությունը, մերկացած մակերեսները, ժայռոտությունն այն դարձնում են դժվարամատչելի: Անտառային տեղամասերի լանջերը թեք են՝ 15-30°, գերակշռում են 25°-30° թեքության լանջերը 9504 հա (48 %): Թեք լեռնալանջերի հողը քիչ հզոր է ու քիչ խոնավ: Էրոզիայի հետևանքով այս լանջերի բարձր թեքությունը նպաստում է հողատարման գործընթացին ու արգելակում ջրերի ներթափանցմանը հողի մեջ: Լանջերը քարքարոտված են և որոշ վայրերում քարքարոտվածությունը հասնում է 80 %-ի: Շատ տեղամասեր հատվում են մանր ձորակներով ու հեղեղատներով:

Բնական պայմանների խիստ զանազանության շնորհիվ Անտառտնտեսության ոչ մեծ տարածքի սահմաններում գերազանցապես ներկայանում են լեռնա-դարչնագույն անտառային, լեռնա-շագանակագույն, մարգագետնա-տափաստանային, արմատական ապարների ելքերը, լեռնային սևահողեր հողային տիպերը:

Տարածքի կլիման բնորոշվում է ըստ լանդշաֆտային գոտիների՝ չոր, խիստ ցամաքային, չափավոր ցուրտ, խոնավ/տաք ամառներով ու չափավոր ցուրտ ձմեռներով: Նկատելի է տարեցտարի օրինաչափորեն նվազող տեղումների քանակը, օդի միջին ջերմաստիճանի բարձրացումը և հարաբերական խոնավության փոփոխությունը՝ կապված օդի միջին ջերմաստիճանի և մակերեսային գոլորշիացման բարձրացման հետ:

Վայոց ձորի մարզը այդ թվում Անտառտնտեսության տարածքը գտնվում են Դարեւելգիսի ֆլորիստիկ շրջանում, որը հանրապետության ամենահարուստ կենսաբազմազանությամբ (1774 տեսակ անոթավոր բույսեր) շրջաններից է, այստեղ մեծ բազմազանությամբ աչքի են ընկնում ոչ թե անտառային տեսակները, այլ չորային բնակմիջավայրերի ներկայացուցիչները:

Գործունեության ենթակա տարածքը ձևավորվել է ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի 1962թ. մարտի 22-ի թիվ 182 որոշմամբ, համաձայն որի նախկինում գոյություն ունեցող Հրազդանի անտառտնտեսությունը բաժանվել է երկու մասի՝ Հրազդանի և Վայոց ձորի (Ազիզբեկովի) անտառտնտեսությունների: 2009թ. Վայոց ձորի անտառտնտեսության ընդհանուր մակերեսը կազմել է 15065.3 հա և ներառել է 7 անտառապետություններ (Արենի, Արտավան, Եղեգիս, Կեչուտ, Հերիեր, Զերմուկ, Սարավան): Անտառտնտեսության 2020թ. Սարավանի և Արտավանի անտառապետությունները միավորվել են և ստեղծվել է Արտավանի անտառապետությունը: Անտառտնտեսության պետի կողմից 2022թ. մարտի 23-ի N025/86ա գրության համաձայն՝ Անտառտնտեսության Կեչուտի և Զերմուկի անտառապետությունները միացվել են՝ կազմավորելով Զերմուկի անտառապետությունը: Վայոց ձորի անտառտնտեսությունը կազմավորվել է Զերմուկի և Հերիերի անտառապետությունների հենքի վրա:

Անտառտնտեսության սահմաններն որոշվել են առաջնորդվելով համեմատաբար կայուն սահմանազատման համար հիմք հանդիսացող ռելիեֆային

առանձնահատկություններով՝ ջրաբաժաններ, ձորակներ, գետակներ, լեռնալանջեր, ճանապարհներ և այլն: Սահմանագծումը կատարվել է նաև խոշորամասշտաբ տեղագրական քարտեզների և արբանյակային պատկերների վերծանման արդյունքների հիման վրա:

ՀՀ ՇՄԼ Անտառային կոմիտեի կողմից տրամադրված նախկին անտառկառավարման պլանով (2009թ.) հաստատված Անտառտնտեսության տարածքը կազմում է 15065.3 հա: 2022թ. դրությամբ Անտառտնտեսության ընդհանուր տարածքը կազմում է 19531.2 հա, որը բաժանված է 168 քառակուսիների: Ամենափոքր քառակուսու մակերեսը 11.3 հա է, իսկ ամենամեծ քառակուսու մակերեսը՝ 436.9 հա: Հատվածների քանակը 5702 հատ է, հատվածի միջին մակերեսը՝ 3.4 հա, տեղադրված փորձահրապարակները ընդամենը 803 հատ են: Անտառտնտեսության կազմում ընդգրկված են 5 անտառպետություններ՝ հետևյալ մակերեսներով՝ Արենի՝ 3055.4 հա, Եղեգիս՝ 3519.1 հա, Արտավան՝ 3805.1 հա, Հերիեր՝ 4345.5 հա, Ջերմուկ՝ 4806.1 հա:

Անտառտնտեսության ձևավորման ընթացքում կատարվել են մի շարք կառուցվածքային և մակերեսային փոփոխություններ: 2009թ. անտառշինության արդյունքներով ոչ անտառաձածկ հողերն ունեցել են 4664,9 հա մակերես, իսկ 2022թ. անտառշինության արդյունքներով՝ 8724,9 հա: Կատարվել է հողային ֆոնդի մակերեսի փոփոխություն՝ 4465,9 հա-ով ավելացում: Փոփոխությունները պայմանավորված են Վայոց ձորի մարզի համայնքների վարչական սահմաններում անտառշինական և կադաստրային քարտեզագրական նյութերի համադրման, նախկին անտառաշինությամբ գույքագրումից դուրս մնացած առանձին անտառային հատվածների գույքագրման և գնահատման հանգամանքով, ինչպես նաև քարտեզագրական նորագույն տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ, որոնք հնարավորություն են տալիս իրականացնել առավել ճշգրիտ քարտեզագրում:

Անտառտնտեսությունում գերակշռում են հատուկ նշանակության անտառները՝ 12712.6 հա (ընդհանուր տարածքի 65.1 %), որոնք ներկայացված են արգելավայրերով՝ 12671.4 հա (ընդհանուր հատուկ նշանակության անտառների տարածքի 99.6 %) և սանիտարական գոտիները պահպանող անտառներով՝ 41.9 հա (ընդհանուր հատուկ նշանակության անտառների տարածքի 0.4 %): Պաշտպանական նշանակության անտառները կազմում են 6815.1 հա, որը ընդհանուր տարածքի 34.9 %-ն է: Պաշտպանական նշանակության անտառներում գերակշռում են կիսաանապատային, տափաստանային, անտառատափաստանային գոտիներում աճող կատեգորիայի անտառները՝ 4220.3 հա կամ պաշտպանական նշանակության անտառների մակերեսի 61.9 %-ը ու բարձր թեքության (30 աստիճանից ավել) վրա գտնվող անտառները՝ 2510.3 հա կամ պաշտպանական նշանակության անտառների մակերեսի 36.8 %-ը: Պաշտպանական նշանակության անտառների՝ ջրային օբյեկտների ջրապահպան գոտիների անտառների մակերեսը կազմում է ընդամենը 85.5 հա (1,3%):

Պետական անտառների զգալի մասը կազմում են հատուկ նշանակության անտառները, որոնց հիմնական մասն են կազմում պետական արգելավայրերը: Անտառտնտեսությունում կազմավորված են երեք պետական՝ «Հերիերի նոսրանտառային», «Ջերմուկի անտառային», «Եղեգնաձորի» արգելավայրերը:

Անտառտնտեսության ընդհանուր հողատեսքերում անտառաձածկ ընդհանուր մակերեսը կազմում է 9245.5 հա (47.3 %), որից 8951.5 հա-ը (45.8 %) բնական ծագման անտառներն են և 294.0 հա (1.5 %) անտառմշակույթները, չմիաձուլված անտառով անտառմշակույթները և անտառտնկարանները կազմում են միասին 1.8 հա: Ոչ անտառաձածկ անտառային հողերը կազմում են 8720.0 հա (44.7%) որից

անտառային բացատները՝ 5924.3 հա (30.3 %), նոսրուտները՝ 2528.1 հա (12.9 %): Անտառային հողերի մակերեսը գերակշռում է և կազմում է ընդհանուր մակերեսի 92.0%-ը: Ոչ անտառային հողերից (1561.0 հա կամ ընդհանուր մակերեսի 8.0%-ը) գյուղատնտեսական հանդակները ներկայանում են համեմատաբար փոքր մակերեսով՝ խոտհարքերը (66.1 հա/ 0.3 %-ը) և արոտավայրերը (628.4 հա / 3.2 %-ը):

Անտառտնտեսության տարածքում բնական անտառների ընդհանուր մակերեսը կազմում է 8951.5 հա (45.8 %):

Անտառտնտեսության անտառածածկ տարածքի մակերեսի 26.6 %-ը (2464.6 հա) 79573 խմ (ընդհանուր պաշարից՝ 21 %-ը) պաշարով տեղակայված է բարձր թեքության լեռնալանջերի վրա (30-60°): Դրանք կատարում են բացառիկ պաշտպանական դեր և ունեն մեծ հողապաշտպան, ջրապահպան, ջրակարգավորիչ նշանակություն:

Համաձայն Անտառտնտեսության 2005թ. անտառաշինության արդյունքներով ստացված հողատեսքերի բաշխվածության տվյալների՝ ըստ անտառապետությունների ամենաշատ անտառածածկ տարածքներ՝ այդ թվում անտառմշակույթներ առկա են Հերիերի անտառապետությունում, իսկ ամենաքիչը՝ Եղեգիսի անտառապետությունում: Չմիակցված սաղարթով անտառմշակույթները զբաղեցնում են 1.5 հա տարածք, իսկ անտառային տնկարանները, պլանտացիաները՝ 0.3 հա: Բացատները գերակշռում են Ջերմուկում (1822.5 հա), նոսրուտները՝ Հերիերի անտառապետությունում (950.1 հա): Ոչ անտառային հողերից խոտհարքերն ու արոտավայրերը միասին զբաղեցնում են 694,5 հա, ջրային մակերեսով հողերը զբաղեցնում են 102 հա: Ավազուտները, քարացրոնները և այլ հողերը ընդհանուր զբաղեցնում են 1561 հա:

Անտառտնտեսությունում հիմնական անտառկազմող տեսակը կաղնու անտառմշակույթներն են, որի գերակշռությամբ ծառուտները զբաղեցնում են 4396 հա մակերես (ընդհանուր մակերեսի՝ 47.5 % 224601.42 խտմ³ ընդհանուր պաշարով, զբաղեցնում են անտառածածկ մակերեսի 65,9 %-ը և ընդհանուր պաշարի՝ 67.8 %-ը):

Անտառների կայուն կառավարման համար կարևոր է խնամքի հատումների ժամանակին և սահմանված կարգով իրականացումը: Խնամքի հատումներ Անտառտնտեսությունում չեն իրականացվել, որը բացասաբար է ազդում անտառների որակական վիճակի վրա՝ իջեցնելով ոչ միայն ծառուտների արտադրողականությունը, կենսաբանական կայունությունն ու սելեկցիոն-գենետիկական որակները, նաև պաշտպանական նշանակությունը: Անհրաժեշտությունից ելնելով՝ ստուգիչ շրջանում կատարվել են այլ հատումներ, մասնավորապես կապված՝ խողովակաշարերի, կապի և էլեկտրահաղորդակցության գծերի կառուցման հետ: Հատման ընդհանուր պաշարը կազմել է 68 խմ, իսկ թափուկ փայտանյութի մթերված ծավալը կազմել է 3632 խմ:

Վերստուգման շրջանում կատարվել են համատարած սանիտարական հատումներ անտառի ընդհանուր մակերեսից 30.7 հա վրա, իսկ ներկա անտառաշինությամբ նախատեսվում է 117.4 հա մակերեսի սանիտարական համատարած հատում: Գնահատման արդյունքներով հրդեհներով մահացած ծառուտների փայտանյութի պաշարը կազմել է 2630 մ³: Անտառտնտեսության կողմից 2020-2021թթ. գիհու հրդեհված տարածքներում իրականացվել են սանիտարական համատարած հատումներ ընդամենը 1600 մ³ ծավալով:

Անտառաշինությամբ գլխավոր օգտագործման հատումներ չի նախատեսվում՝ ելնելով առկա անտառների սահմանափակ տնտեսավարման կարգավիճակից: Սակայն նախատեսվում է անտառի միջանկյալ օգտագործման հատումներ՝ նպատակաուղղված անտառի կենսունակության և արտադրողականության բարձրացմանը, անտառային վիճակի բարելավմանը, կայունությանը, տնտեսապես արժեքավոր ծառուտների ձևավորմանը և դրանց պահպանության ապահովմանը, ինչը նպաստում է բացառիչ

փայտանյութի ստացման հնարավորությանը: Ներկա անտառաշինությամբ խնամքի հատման ծառուտների ընդհանուր մակերեսը կազմում է 841.6 հա, որից գերակշռում են անցումային հատումները՝ 802.9 հա (95.4%): Խնամքի հատումների տարիքում գտնվող ծառուտների ընդհանուր մակերեսը՝ 8881.4 հա, որից խնամքի հատման են նշանակվում ընդհանուր մակերեսի 9.5 %, նոսրացման հատումները՝ 38.7 հա (4.6 %):

Դիտարկվել է ծառուտների տարիքային կառուցվածքի դինամիկան, ավելացել է միջին հասունության ծառուտների մակերեսները՝ 2885.4 հա ու 122060 խմ պաշարով, ինչը որոշիչ է եղել ընդհանուր անտառածածկ մակերեսի ու ընդհանուր պաշարի փոփոխության՝ 1686.7 հա ավելացման համար: Անտառածածկ մակերեսն ավելացել է 22.0%-ով, իսկ ընդհանուր պաշարը՝ 15.1 %-ով: Մնացած տարիքային խմբերի մասնաբաժինն իջել է, մասնավորապես երիտասարդ ծառուտների մակերեսներն ու պաշարները նվազել են համապատասխանաբար 22.4 %-ով և 14.8 %-ով, հասունացողների մակերեսը՝ 82.2 %-ով, իսկ պաշարը՝ 84.7 %-ով, հասուն և գերահասունների մակերեսը՝ 39.8 %-ով, պաշարը՝ 75.7 %-ով: Փոփոխությունները բացատրվում են ներկա անտառաշինության ժամանակ անտառածածկ մակերեսների տարիքային կառուցվածքի ճշգրտմամբ, ելնելով անտառի նպատակային նշանակությունից ու նրանց պաշտպանական կատեգորիաներից:

Ծառուտների միջին տարիքը կազմում է 73 տարի, նախորդ անտառաշինության համեմատ գրեթե փոփոխություն չի կրել (2009թ. այն կազմել է 72 տարի): Բոնիտետային դասը 5.8 է, նվազել է 0.6 նիշով, մնացած ցուցանիշները գրեթե նույնն են: Միջին կազմից կաղնին էականորեն բարձրացրել է՝ նախկինի համեմատ (4.8) ներկայումս ունի 5.7 մասնաբաժին, բարելավել են նաև թխկին, հացենին ու սոճին, իսկ գիհին 3.4-ից նվազել է մինչև 1.4 նիշը:

Կլիմայական ու հողերի տիպերը, ռելիեֆի բարդությունը, երկրաբանական անցյալը և բուսականության պատմությունն ու զարգացումը պայմանավորում են բուսական խմբավորումների բացառիկ բազմազանություն:

Վայոց ձորի մարզի բուսական աշխարհը, ընդգրկված լինելով Իրանական ֆլորիստիկ նահանգի մեջ, հանդիսանում է լեռնա-քսերոֆիլային ու կիսանապատային բուսականության ֆլորիստիկ շրջան: Շրջանի բուսականության գերիշխող տիպերն են կմախքային լեռների քսերոֆիլ (ֆրիգանա և տոմիլյարներ), քսերոֆիլ-տարախոտային և տրագանտային լեռնային տափաստանը, որոնք շրջապատում են քսերոֆիլ ու սակավազուրկ անտառային բուսականությունը:

Վայոց ձորի մարզի ֆլորան ներկայացված է 92 ընտանիքի 423 ցեղի 1774 անոթավոր բուսատեսակներով, որոնցից անտառային էկոհամակարգերում հանդիպում են 75 ընտանիքի 237 ցեղի 649 բուսատեսակ: Ֆլորայի կազմում առանձնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում հազվագյուտ և անհետացող տեսակները, էնդեմիկ տեսակները, ինչպես նաև ինվազիվ և էքսպանսիվ տեսակները: ՀՀ բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված 452 հազվագյուտ և անհետացող տեսակներից 21-ը հանդիպում են Անտառտնտեսության տարածքում, այդ թվում՝ 7 ծառաբույսեր:

Վայոց ձորի տարածքում հանդիպում են 34 էնդեմիկ բուսատեսակ, որոնցից Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպում են 11-ը, այդ թվում 9-ը ծառաբույսեր են:

Վայոց ձորի մարզում հանդիպում են 3 ինվազիվ և 12 էքսպանսիվ բուսատեսակներ: Անտառտնտեսության տարածքում՝ միևնույն վայրում կարելի է հանդիպել 1-ից մինչև 14 տեսակները միասին:

Լանդշաֆտային պայմանների յուրօրինակությամբ պայմանավորված Վայոց ձորի կենդանական աշխարհը հարուստ է, աշխարհագրորեն տարածված: Անտառտնտեսության տարածքում գրանցվել են շուրջ 120 թռչնատեսակ: Հանդիպում են նաև սափրակազուրկ

անգղներ, գառնանգղ, քարարծիվ, ճուսակներ, քարակաքավ (*Alectoris chukar*) և այլն: Թռչունների մեծ մասը բնադրող են: Կաթնասուններից հանդիպում են Բեզդարյան այծ (*Capra aegagrus*), Հայկական մուֆլոն (*Ovis orientalis gmelinii*), Գորշ արջ (*Ursus arctos*), Գայլ (*Canis lupus*), Սովորական շնագայլ (*Canis aureus*), Աղվես, Քարակզաքիս (*Martes foina*), Խայտաքիս (*Vormela peregusna*), Անտառային կատու (*Felis silvestris*), Եվրոպական նապաստակ (*Lepus europaeus*), Սովորական ոզնի (*Erinaceus europaeus*), Վայրի վարազ (*Sus scrofa*), անտառային մկներ, ճագարամկներ, չղջիկներ և այլն: Անտառտնտեսության ֆաունային կազմում ընդգրկված են բազմաթիվ հազվադեպ հանդիպող կենդանատեսակներ: ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներից Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպում են 30 տեսակ:

Վայոց ձորի մարզում հանդիպող 1200-ից ավել տեսակի անողնաշարավորներից մեծ մասը ներկայացված են նաև անտառտնտեսության տարածքում, ընդ որում տեսակների թվով գերակշռում են և լավագույնս ուսումնասիրված են բզեզները և թիթեռները: Բզեզներից գերակշռում են գնայուկներ բզեզների, թերթիկաբեղավորների և դենդրոֆիլ կարծրաթևավորների ընտանիքների ներկայացուցիչները:

Անտառտնտեսության տարածքը հարուստ է բազմաթիվ օգտակար բուսատեսակներով, որոնցից շատերը լայնորեն կիրառվում են մարդու կողմից: Տարածքում լայն տարածում ունեն ուտելի և համեմունքային (96 տեսակ), մեղրատու (56), դեղատու (48), կերային (96) նշանակության բուսատեսակներ:

Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպում են Վայոց ձորի մարզի 49 բնության հուշարձաններից 5-ը, այդ թվում՝ 4 երկրաբանական և 1 ջրագրական: Կենսաբանական բնության հուշարձանները բացակայում են:

Հիմնադրությամբ փաստաթղթի դրույթների իրականացման շրջանակներում սահմանվել են՝ Անտառտնտեսության առաջնային և երկարաժամկետ նպատակները: Կատարվել են տարածքի անտառների և անտառային հողերի քարտեզագրում՝ ըստ անտառի կառավարման պլանի, բոնիտետի, լրիվության, գերակշռող ծառատեսակների, հասակային դասերի, տարիքային խմբերի, նպատակային նշանակության, հրդեհանվտանգավորության դասերի և այլն: Կատարվել է սահմանների ճշգրտում, անտառային հատվածների գույքագրում, սերմնային տարածքների վեր հանում և պոտենցիալ գնահատում: Կատարվել է անտառապատման, անտառվերականգնման, անտառապահպանության և անտառօգտագործման ծավալների, անտառային կողմնարդյունքի, անտառամերձ համայնքների բնափայտի և անտառի կողմնարդյունքի կարիքների, անտառային պաշարների օգտագործման գնահատում:

Վեր է հանվել անտառանյութի օգտագործման սոցիալական և տնտեսական ազդեցությունը (բնափայտ, արոտավայրեր, կենսաարտադրանք, տեղական բնակչության զբաղվածություն, չքավորության աստիճան և եկամուտների ստացման հնարավորություններ, բնապատմական հուշարձանների դերը), ինչպես նաև դրանց նշանակությունը՝ տեղական կարիքների բավարարման տեսանկյունից: Սահմանում է տարեկան հատումների թույլատրելի քանակները, անտառապատմանը, անտառվերականգնմանը, անտառապահպանմանն ուղղված միջոցառումները:

Կառավարման պլանով նախատեսվում է նաև կենսաբազմազանության գույքագրման և գնահատման, բարձրարժեք բնապահպանական անտառների որոշման և քարտեզագրման, ինչպես նաև էկոհամակարգային ծառայությունների գնահատման աշխատանքներ, միջոցառումներ:

Համաձայն Հաշվետվության՝ տարածաշրջանի հարմար բնությունը, կենսաբազմազանությունը, լանդշաֆտային տիպերը, մաքուր օդն ու ջրը, բազմաթիվ

պատմամշակութային կառույցների առկայությունը, օրգանական սնունդը նախադրյալներ են ստեղծում այս տարածքում էկոտուրիզմի զարգացման համար: Էկոզբոսաշրջությունը կարող է զգալի ներդրում ունենալ մարզի զարգացման, նաև անտառների կայուն կառավարման մեջ:

Անտառային հողերի արդյունավետության բարձրացման նպատակով անտառաշինությամբ նախատեսվում են սելեկցիոն հիմքի վրա անտառսերմնային բազաների հիմնում, անտառային մշակույթների հիմնում, ցածր լրիվության ծառուտների արտադրողականության բարձրացում, անտառվերականգնմանն օժանդակող համալիր միջոցառումներ, խնամքի հատումների իրականացում, անտառապահպանական և անտառապաշտպանական աշխատանքների բարելավում, ընտրովի սանիտարական հատումներ:

Հաշվի առնելով Վայոց ձորի բնական աշխարհագրական արեալը, բնակլիմայական պայմանները և կլիմայի ակնկալվող փոփոխությունները՝ ներկա անտառաշինությամբ նորաստեղծ ծառուտների կազմում ներառվելու են տեղաձին խոշորառեջ կաղնին, սովորական, դրիմյան և կովկասյան սոճին, սրատերև, դաշտային թխկին՝ անտառների կայունությունն ու կենսունակությունը մեծացնելու, անբարենպաստ ազդեցություններին դիմակայելու նպատակով: Այս բարձրարժեք տեսակների գերիշխությամբ անտառային մշակույթները պետք է զբաղեցնեն անտառային պետական ֆոնդի ամայի բաց տարածքներն ու հրդեհված ոչնչացված հողատեսքերը, որոնք ստուգիչ ժամանակաշրջանի ընթացքում անտառապատված ու անտառվերականգնված մակերեսները (չմիակցված անտառմշակույթների կարգավիճակով) կավելանան 1903.6 հեկտարով: Հիմնադրված անտառային մշակույթներն առաջին 3-5 տարիներին պետք է փոխադրվեն անտառածածկ տարածություն՝ ավելացնելով Վայոց ձորի մարզի անտառապատվածությունը 0.7 %-ով: Բնական վերածի աջակցության միջոցառումներն անտառվերականգնման նպատակով կատարվելու են 465.4 հա վրա, որոնք կիրագործվեն ցածր լրիվության ծառուտներում և որոնցում բացակայում է բնական մատղաշը:

Անտառտնտեսությունում անտառային տնկարաններ չկան: Նոր տնկարանի հիմնումը նախատեսված է մի մասը Ջերմուկի անտառապետության 13-րդ քառակուսում, 9-րդ հատվածում՝ 0,3 հա մակերեսով, մյուս մասը՝ Արտավանի անտառապետության 20-րդ քառակուսում, 42-րդ հատվածում՝ 1,5 հա և 51-րդ հատվածում՝ 1,3 հա մակերեսներով: Անտառապատման կարիքների համար տարեկան պահանջակը կազմում է 1.305.000 հատ սերմնաբուսակ, որից տեղի տնկարաններում՝ 3.12 հա մակերեսի վրա արտադրման ենթակա քանակությունը կազմում է 1073.0 հազ. հատ, գերակշռողը սոճին է՝ 548.0 հազ. հատ և կաղնին՝ 525.0 հազ. հատ: 255 հազար սերմնաբուսակները (152 հազ. հատ տանձենի և 103 հազ. հատ թխկի) ապահովվելու են «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի այլ տնտեսությունների տնկարաններից:

Անտառտնտեսության հրդեհավտանգության միջին դասը 2.5 է, ինչը վկայում է այրելիության բարձր աստիճանի հակվածության մասին:

Արտավանի անտառապետության 20-րդ և Հերիերի 10-րդ քառակուսիներում նախագծվում է կառուցել հակահրդեհային նշանակության ջրամբարներ, որոնք միաժամանակ կծառայեն տնկարանը ոռոգելու համար: Ջերմուկի անտառտնտեսության ջրամբարը նախատեսվում է վերանորոգել, իսկ տնկարանի մոտակայքում անկառոգման ջուրը նախատեսվում է վերգետնյա խողովակով հասցնել տնկարան:

Անտառտնտեսության տարածքը սպասարկող ճանապարհների տնկարաններում են անհավասարաչափ: Առկա են բոլոր տիպի ճանապարհներ, որոնց արտադրված բեռնաշրջանառություն, օգտագործվում են ըստ կարիքի ու տարբեր նպատակի,

չտարանջատված՝ անտառտնտեսական ու հակահրդեհային: Ճանապարհային ցանցն անտառտնտեսությունում մոտ է բնակավայրերին, սակայն դրանք բացակայում են անտառային պետական ֆոնդի հեռավոր քառակուսիներում: Պինդ ծածկույթով ճանապարհներն անտառային պետական ֆոնդի տարածքում քիչ են՝ ընդամենը 0.52 կմ, գերակշռում են գրունտային ճանապարհները՝ 242.37 կմ (99.8 %): Ներկա անտառաշինությամբ առաջիկա վերստուգիչ շրջանի համար նախագծվում են կառուցել և վերանորոգել անտառտնտեսության ճանապարհները: Անտառկառավարման պլանով կամուրջներ, արտադրական և բնակելի օբյեկտների կառուցում չի նախատեսվում:

Անտառների կառավարման պլանով նախատեսվող միջաջառումների իրականացումը կնպաստի անտառի կենսամիջավայրի բարելավմանը և կայուն զարգացմանը՝ անտառների վերականգնմանը, անտառների օգտակար հատկությունների զարգացմանը և կայուն անտառօգտագործման ռազմավարությանը, կայուն անտառօգտագործման ինստիտուցիոնալ հզորությունների ամրապնդմանը և կատարելագործմանը, հիմնական ռազմավարական ուղիների ապահովմանը, այդ թվում՝ «Հայանտառ»-ի կարողությունների հզորացմանը, ինչպես նաև անտառի պահպանական և պաշտպանական ծառայությունների՝ սերմնային, տնկարանային, որսորդական տնտեսությունների, մարդկային ռեսուրսների ուսուցողական և կրթական կենտրոնների և տեղեկատվական ցանցի հիմնադրմանը, կողմնակի անտառօգտագործման զարգացմանը, կայուն անտառակառավարմանը նպաստող օրենսդրական հենքի բարելավմանը:

Հիմնադրությային փաստաթղթով նախատեսվում է անտառպահպանման, անտառհատման, անտառի բնառեսուրսների օգտագործման հետևանքով շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների մեղմանն ուղղված բնապահպանական միջոցառումների և մշտադիտարկումների իրականացում:

- կլիմայի փոփոխության նկատմամբ անտառների խոցելիության և հարմարողականության բարձրացմանն ուղղված ուսումնասիրությունների և հստակ միջոցառումների իրականացում (տարեկան),
- արոտավայրերի անտառաճեցում որպես կանխիչ ու նախագգուշական միջոց՝ կլիմայական սպառնալիքների բարձր խոցելիությունից խոսափելու նպատակով,
- հողային ռեսուրսները պահպանելու և անտառային հողերի արտադրողականության բարձրացման նպատակով նախատեսվում է անտառսերմնային բազաների հիմնում սելեկցիոն հիմքի վրա, անտառային մշակույթների հիմնում, ցածր լրիվության ծառուտների արտադրողականության բարձրացում, բնական վերաճին օժանդակող համալիր միջոցառումներ, խնամքի հատումների իրականացում,
- անտառպահպանական և անտառպաշտպանական աշխատանքների բարելավում, ընտրովի սանիտարական հատումներ,
- խոտհարքերում (որոնք շատ դեպքերում անտառային բացատներն են) կատարվող գործողությունների վերահսկում,
- հակահրդեհային միջոցառումների իրականացում,
- Արտավանի և Հերիերի անտառտնտեսությունում հակահրդեհային նշանակության ջրամբարների կառուցում,
- ջրավազանների նախատեսում հրդեհամարման աշխատանքների համար (2 հատ),
- ոռոգման ցանցի կառուցում տնկարանում՝ սերմնաբուսակների աճն ապահովելու նպատակով,
- խախտված անտառային լանդշաֆտների և դեգրադացված անտառների վերականգնում, դրանց պահպանության ապահովում, որը կնպաստի կտանգված տեսակների, պոպուլյացիաների և էկոհամակարգերի վիճակի բարելավմանը:

- կենսաբազմազանության տեսակային կազմի, տարածվածության, քանակական ցուցանիշների, բնակության վայրերի, կենդանիների միգրացիոն ուղիների առկա վիճակի և միտումների բացահայտում (տարեկան), տարածքի էկոլոգիական հավասարակշռության, կենսաբազմազանության, ինչպես նաև կենսամիջավայրի բնական պայմանների հնարավորինս պահպանում,
- վնասատուների դեմ պայքարի դեպքում՝ հնարավորիս ավիացիոն պայքարի ձևերից խուսափում և կենսաբանական պայքարի տեսակի կիրառում, բացառել վնասատուների դեմ պայքարի նպատակով թունանյութերի և այն քիմիական նյութերի օգտագործումը, որոնք ամրագրված են Կառավարության 2005թ.-ի մարտի 17-ին կայացրած N-293 որոշման մեջ,
- անտառմիջյան ճանապարհների նախատեսում և վերանորոգում՝ հրդեհամարման աշխատանքների կատարման նպատակով. անտառտնտեսական նշանակության ճանապարհների կառուցում (15 կմ) և նորոգում (40 կմ), հակահրդեհային նշանակության ճանապարհների կառուցում (25 կմ) և նորոգում (60 կմ),
- Անտառտնտեսության տարածքում անցումային գոտիների կառուցում՝ երթևեկությունը և մարդկանց տեղաշարժն ապահովելու համար և այլն:
- կենսաբազմազանության տվյալների բազայի ստեղծում, վարում, արժեքավոր և հազվագյուտ տեսակների հավաքածուների կազմում՝ վերջիններիս պահպանման ու հարստացման նպատակով,
- ճանապարհներին, մարդկանց հնարավոր կուտակման վայրերում հրդեհային պահպանության կանոնների վերաբերյալ նախազգուշացնող պլակատների, անշլագների, արգելափակոցների, ցուցանակների տեղադրում, հանգստի ու ծխելու վայրերի կազմակերպում և այլն:
- որևէ հնագիտական շերտի կամ հուշարձանի հայտնաբերման դեպքում աշխատանքներն անմիջապես դադարեցվելու են և տեղեկացվելու է համապատասխան պետական մարմնին,
- Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում անտառի օգտագործումն իրականացնել «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» 27.11.2006 թ. ՀՀ օրենքի համաձայն և այլն:

Հիմնադրությային փաստաթղթի դրույթների իրականացման համար շրջակա միջավայրի վնասակար ազդեցության բացառմանը, նվազեցմանն ու փոխհատուցմանն ուղղված բնապահպանական միջոցառումների և կառավարման պլանով սահմանվել են Հաշվետվությունում նշված բնապահպանական միջոցառումների, մոնիթորինգի ծրագրի, արտակարգ իրավիճակներում միջոցառումների պատշաճ իրականացման միջոցները: Այն ամփոփում է գործունեության իրականացման հետևանքով ակնկալվող բնապահպանական և սոցիալական ազդեցությունները, նախատեսվող ազդեցությունների մեղմման միջոցառումները, իրականացնող մարմինների և գումարային գնահատումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

Հաշվետվությունում ներառված է զրոյական և այլընտրանքային տարբերակների նկարագրությունը, ընտրված տարբերակի հիմնավորումը:

Հիմնադրությային փաստաթղթով նախատեսվող համալիր միջոցառումների և մոնիթորինգի արդյունքում Անտառտնտեսության անտառային հողերում տեղի կունենա՝ դեգրադացված անտառների վերականգնում, անտառածածկ տարածքի ընդարձակում և տեսակարար կշռի ավելացում, ծառուտի կազմի բարելավում, անտառի արտադրողականության բարձրացում, անտառօգտագործման ֆինանսական բազայի

կայունություն, անտառի՝ մթնոլորտից ածխածնի կլանման կարողությունների վերականգնում, անտառային էկոհամակարգի կայուն զարգացում:

Եզրահանգումներ. Հիմնադրության փաստաթղթով նախատեսված գործողություններն ընդգրկում են անտառապետության տարածքը, որը ներառում է բնական լանդշաֆտները, մակերևութային և ստորերկրյա ջրային ռեսուրսները, բուսական ու կենդանական աշխարհը, պատմամշակութային և բնության հուշարձանները:

Տարածքի անտառտնտեսության՝ բուսական և կենդանական աշխարհի համար հիմնական վտանգ են հանդիսանում ապօրինի անտառահատումները, որոնք հանգեցնում են տարածքների մասնատմանը և դեգրադացիային: Անտառտնտեսության զարգացման համար հիմնական վտանգ է ներկայացնում նաև մարդու տնտեսական գործունեությունը՝ բուսականության այրումը կամ մաքրումը, որսագողությունը, արոտավայրերի կառավարման բացակայությունը, դրանց կանոնավոր այրումը, օրգանական և անօրգանական թափոններով կենսամիջավայրի աղտոտումը, որի արդյունքում տեղի է ունենում բնական կենսամիջավայրի խախտում և քայքայում:

Անտառի կայուն կառավարումը նպատակաուղղված է դեգրադացված անտառային էկոհամակարգերի վերականգնմանը, անտառների բնապահպանական, սոցիալական և տնտեսական, օգտակար հատկությունների պահպանմանը, անտառների կայուն օգտագործմանը: Այն կնպաստի անտառային ոլորտի զարգացմանը, շրջակա միջավայրի, գյուղատնտեսության, անտառային արդյունաբերության համայնքային զարգացման հնարավորությունների համապատասխանեցմանը:

Անտառների վերականգնման, անտառների օգտակար հատկությունների զարգացման և կայուն անտառօգտագործման ռազմավարական, հիմնական ռազմավարական ուղիների ապահովման, այդ թվում՝ «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի կարողությունների հզորացման, ինչպես նաև անտառի պահպանական և պաշտպանական ծառայությունների՝ սերմնային, տնկարանային, մարդկային ռեսուրսների ուսուցողական և կրթական կենտրոնների և տեղեկատվական ցանցի հիմնադրման, կողմնակի անտառօգտագործման զարգացման, կայուն անտառակառավարմանը նպաստող օրենսդրական հենքի բարելավմանն ուղղված միջոցառումները կնպաստեն անտառի կենսամիջավայրի բարելավմանը և կայուն զարգացմանը:

Հիմնադրության փաստաթղթով նախատեսվում է անտառապահպանման, անտառահատման, անտառի բնառեսուրսների օգտագործման հետևանքով շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների մեղմանն ուղղված բնապահպանական միջոցառումների և մշտադիտարկումների իրականացում: Նախատեսվող միջոցառումների ծրագրի համար հիմք են հադիսացել ՀՀ անտառային օրենսգիրքը (2005թ.), սանիտարական հատումների իրականացման կարգը և անտառակառավարման պլանների մշակման հրահանգը, ինչպես նաև շրջակա միջավայրի նախարարության, Անտառային կոմիտեի «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի Անտառտնտեսության 2023-2032թթ. կառավարման պլանը, անտառտնտեսության ոլորտը կարգավորող ՀՀ օրենքները, կառավարարության որոշումները և միջազգային փաստաթղթերը:

Փորձաքննության գործընթացում Անտառտնտեսության 2023-2032թթ. կառավարման պլանի փաստաթուղթը լրամշակվել է՝ հաշվի առնելով ներկայացված առաջարկությունները: Փորձաքննության փուլերում օրենսդրությամբ սահմանված կարգով վայրց ծորի մարզպետարանում իրականացվել են հանրային քննարկումներ:

Փորձաքննական պահանջներ

- Հիմնադրությամբ փաստաթղթով նախատեսված միջոցառումները հնարավորինս կատարել նախատեսված ժամանակահատվածում:
- Հիմնադրությամբ փաստաթղթի դրույթների իրականացման ընթացքում կատարել շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության մշտադիտարկում (մոնիթորինգ), կազմել հետնախագծային վերլուծության ծրագիր:

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄԱՍ

«Երկրատարածական տեխնոլոգիաների կենտրոն» ՍՊԸ-ի կողմից ներկայացված Անտառտնտեսության 2023-2032թթ. կառավարման պլանի Հաշվետվությանը տրվում է դրական եզրակացություն՝ փորձաքննական պահանջների պարտադիր կատարման պայմանով:

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության
փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ,
առաջատար մասնագետ՝

Աստղիկ Վարդանյան